

INTERNETDAGI YOLG'ON AXBOROT VA UNING JAMIYATGA TASIRI

Berdikulova Mahbuba Erkinjanovna

Guliston davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Qo'chqorova Mohina

Guliston davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi 1- kurs talabasi

+998870351928

qochqorovamohina19@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada internetdagi yolg'on axborot (feyk yangiliklar) va uning zamonaviy jamiyatga ta'siri keng qamrovda tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning tez rivojlanishi axborot almashinuvi jarayonini keskin tezlashtirdi, biroq shu bilan birga noto'g'ri, tekshirilmagan yoki ataylab buzib ko'rsatilgan ma'lumotlarning keng tarqalishiga ham sharoit yaratdi. Maqolada yolg'on axborotning paydo bo'lish sabablari, uni tarqatishda ijtimoiy platformalar, bloglar va messenjerlarning roli hamda bu jarayonning mexanizmlari batafsil yoritiladi. Shuningdek, feyk axborotning jamiyatga ko'rsatadigan salbiy ta'siri, xususan, aholining ishonch darajasining pasayishi, ommaviy fikrning noto'g'ri shakllanishi, ijtimoiy beqarorlikning kuchayishi va individual qaror qabul qilish jarayonlarining buzilishi kabi jihatlar ko'rib chiqiladi. Maqolada, ayniqsa, yoshlar va internet foydalanuvchilarining axborotga tanqidiy yondashuvi yetarli bo'lmaganda, yolg'on ma'lumotlarning tez tarqalishi mumkinligi ta'kidlanadi. Tadqiqot davomida axborot savodxonligini oshirish, ishonchli manbalardan foydalanish, fakt-cheking (ma'lumotni tekshirish) madaniyatini rivojlantirish hamda ta'lim tizimida media savodxonlikni kuchaytirish zarurligi asoslab beriladi. Yakuniy qismda esa yolg'on axborotga qarshi kurashishda davlat, ta'lim muassasalari va jamiyatning hamkorligi muhim omil ekani qayd etiladi.*

Kalit soʻzlar: internet, yolgʻon axborot, feyk yangiliklar, media savodxonlik, axborot xavfsizligi, ijtimoiy tarmoqlar, tanqidiy fikrlash, jamiyat, raqamli texnologiyalar.

Hozirgi globllashuv davrida axborot jamiyat taraqqiyotining eng muhim resurslaridan biriga aylangan. Insonlar kundalik hayotda turli maʼlumotlarni internet, ijtimoiy tarmoqlar, yangiliklar saytlari va messenjerlar orqali tez va oson qabul qilmoqda. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi axborot almashinuvi jarayonini keskin jadallashtirdi va dunyoni “global axborot maydoni”ga aylantirdi. Biroq ushbu qulayliklar bilan bir qatorda jiddiy muammolar ham yuzaga chiqdi. Ulardan eng dolzarbi — internetdagi yolgʻon axborot (feyk yangiliklar)ning keng tarqalishidir. Bugungi kunda axborot oqimining haddan tashqari koʻpayishi natijasida har bir maʼlumotni tekshirish imkoniyati cheklangan. Natijada toʻgʻri va ishonchli axborot bilan bir qatorda notoʻgʻri, buzib koʻrsatilgan yoki ataylab tarqatilgan yolgʻon maʼlumotlar ham tezlik bilan ommalashmoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar algoritmlari emotsional, shov-shuvli va sarlavhali kontentni koʻproq koʻrsatishi feyk yangiliklarning yanada tez tarqalishiga sabab boʻlmoqda. Bu esa axborot xavfsizligi masalasini bugungi kunning eng dolzarb muammolaridan biriga aylantiradi. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev oʻz nutqlarida axborot makonida xavfsizlikni taʼminlash, yoshlarni zararli axborotlardan himoya qilish va ularning axborot savodxonligini oshirish masalasiga alohida eʼtibor qaratib kelmoqda. Jumladan, davlat rahbari tomonidan bildirilgan fikrlarda “yosh avlodni turli axborot xurujlari va mafkuraviy tahdidlardan asrash, ularni toʻgʻri axborot bilan ishlashga oʻrgatish” zarurligi taʼkidlanadi. Bu esa zamonaviy jamiyatda axborot bilan ishlash madaniyati strategik ahamiyatga ega ekanini koʻrsatadi. Xalqaro tajribalar shuni koʻrsatadiki, feyk axborotlar koʻpincha siyosiy jarayonlar, iqtisodiy vaziyatlar yoki ijtimoiy muammolar atrofida tez tarqaladi. Masalan, notoʻgʻri statistik maʼlumotlar, manipulyativ videolar yoki soxta yangiliklar odamlarning fikrini oʻzgartirib yuborishi mumkin. Baʼzi hollarda bunday axborotlar jamiyatda vahima, ishonchsizlik va ijtimoiy keskinlikni kuchaytiradi. Bugungi kunda internet foydalanuvchilarining katta qismi yangiliklarni ijtimoiy tarmoqlardan oladi, biroq

ularning hammasi ham axborotni tahlil qilish va tekshirish ko'nikmasiga ega emas. Shu sababli yolg'on axborot tez tarqalib, ko'plab insonlar tomonidan haqiqat sifatida qabul qilinadi. Ayniqsa, yoshlar auditoriyasi bunday axborot ta'siriga nisbatan ko'proq moyil bo'lishi mumkin, chunki ular har doim ham manbani tanqidiy baholash malakasiga ega emas. Internetdagi yolg'on axborotning salbiy oqibatlari faqat individual darajada emas, balki jamiyat miqyosida ham seziladi. U odamlar o'rtasida ishonch inqirozini keltirib chiqarishi, ommaviy fikrni noto'g'ri shakllantirishi va ijtimoiy barqarorlikka tahdid solishi mumkin. Bundan tashqari, yolg'on axborot iqtisodiy jarayonlarga ham ta'sir ko'rsatib, bozor ishonchligini pasaytirishi yoki noto'g'ri qarorlar qabul qilinishiga sabab bo'lishi ehtimoldan xoli emas. Shu sababli internetdagi yolg'on axborot muammosini o'rganish nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham muhim hisoblanadi. Ushbu mavzuni tahlil qilish orqali uning paydo bo'lish sabablari, tarqalish mexanizmlari va jamiyatga ta'sirini chuqur anglash mumkin bo'ladi. Shuningdek, axborot savodxonligini oshirish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, media madaniyatni shakllantirish va ishonchli manbalardan foydalanish bu muammoni kamaytirishda asosiy vosita hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, mazkur mavzuni o'rganish zamonaviy raqamli jamiyatda axborot xavfsizligini ta'minlash, fuqarolarning ongini himoya qilish va sog'lom axborot muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

Internetdagi yolg'on axborot (feyk yangiliklar) zamonaviy axborot jamiyatining eng jiddiy muammolaridan biri bo'lib, u ijtimoiy hayotning deyarli barcha sohalariga ta'sir ko'rsatadi. Raqamli texnologiyalar va internet tarmoqlarining rivojlanishi axborot almashinuvini tezlashtirdi, biroq shu bilan birga axborotning ishonchligini nazorat qilishni qiyinlashtirdi. Natijada internetda haqiqiy va yolg'on ma'lumotlar bir-biriga aralashib ketib, foydalanuvchilar uchun axborotni to'g'ri ajratish murakkablashib bormoqda. Yolg'on axborot turli ko'rinishlarda uchraydi. U to'liq uydirma ma'lumot, faktlarning buzib ko'rsatilishi yoki kontekstdan uzib olinishi shaklida bo'lishi mumkin. Bunday axborotlar ko'pincha ishonchli manbaga o'xshatilib tayyorlanadi: rasm, video, statistik ma'lumotlar yoki "rasmiy" sarlavhalar orqali foydalanuvchini chalg'itadi. Asosiy

maqsad esa jamiyat fikrini o'zgartirish, odamlarni chalg'itish yoki muayyan manfaatni ilgari surishdir. Yolg'on axborotning paydo bo'lishiga bir nechta asosiy sabablar mavjud. Birinchidan, internetning ochiq tizim ekanligi har kimga ma'lumot joylashtirish imkonini beradi. Bu esa axborot nazoratini qiyinlashtiradi. Ikkinchidan, iqtisodiy manfaat ham muhim rol o'ynaydi, chunki ko'proq ko'rilish va reklama daromadi olish uchun ayrim saytlar shov-shuvli va tekshirilmagan yangiliklarni tarqatadi. Uchinchidan, siyosiy yoki ijtimoiy maqsadlarda ham yolg'on axborotlardan foydalanish holatlari uchraydi. To'rtinchidan esa foydalanuvchilarning axborot savodxonligi yetarli emasligi ham bu muammoni kuchaytiradi. Internetdagi yolg'on axborot asosan ijtimoiy tarmoqlar orqali juda tez tarqaladi. Telegram, Facebook, Instagram va boshqa platformalar axborotning qisqa vaqt ichida katta auditoriyaga yetib borishiga imkon yaratadi. Ushbu platformalardagi algoritmlar foydalanuvchining qiziqishiga mos kontentni ko'proq ko'rsatadi, bu esa "axborot pufagi"ni yuzaga keltiradi. Natijada foydalanuvchi bir xil yo'nalishdagi axborotlarni ko'p ko'rib, boshqa fikrlarni kamroq qabul qiladi. Emotsional va shov-shuvli yangiliklar esa eng tez tarqaladigan axborot turidir. Qo'rquv, hayrat yoki g'azab uyg'otadigan xabarlar odamlar tomonidan tez ulashiladi. Shu sababli yolg'on axborot juda qisqa vaqt ichida millionlab foydalanuvchilarga yetib borishi mumkin. Bundan tashqari, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan soxta videolar va montaj qilingan tasvirlar ham feyk axborotning yangi va xavfli shakllaridan biri hisoblanadi. Yolg'on axborotning jamiyatga ta'siri juda keng. Avvalo, u jamiyatda ishonch inqirozini yuzaga keltiradi. Odamlar hatto rasmiy axborot manbalariga ham shubha bilan qaray boshlaydi. Bu esa umumiy axborot muhitining zaiflashishiga olib keladi. Ikkinchidan, noto'g'ri ma'lumotlar asosida qabul qilingan qarorlar inson hayotiga jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Masalan, sog'liq, ta'lim yoki moliya sohasidagi yolg'on axborotlar katta muammolarni keltirib chiqaradi. Uchinchidan, feyk yangiliklar ijtimoiy beqarorlikni kuchaytiradi. Jamiyatda vahima, qo'rquv va nizolar yuzaga kelishi mumkin. Bu esa odamlar o'rtasida ishonchsizlikni oshiradi va ijtimoiy barqarorlikka salbiy ta'sir qiladi. To'rtinchidan, iqtisodiy sohada ham zararli oqibatlar yuzaga kelishi mumkin,

chunki noto'g'ri axborot bozor ishonchliligini pasaytiradi. Yoshlar ayniqsa yolg'on axborot ta'siriga sezgir hisoblanadi, chunki ular internetdan eng ko'p foydalanuvchi qatlamdir. Har doim ham axborotni tahlil qilish va tekshirish ko'nikmasi yetarli bo'lmagani sababli, ular ba'zan yolg'on ma'lumotni haqiqat sifatida qabul qilishi mumkin. Shu sababli media savodxonlikni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasida ham axborot xavfsizligi masalasiga katta e'tibor qaratilmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan yoshlarni zararli axborotlardan himoya qilish, ularning axborotdan to'g'ri foydalanish madaniyatini shakllantirish va media savodxonlikni oshirish bo'yicha muhim vazifalar belgilangan. Bu esa jamiyatda sog'lom axborot muhitini yaratishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, internetdagi yolg'on axborot bugungi raqamli jamiyatda eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Axborot oqimining tezlashuvi va ijtimoiy tarmoqlarning kengayishi natijasida feyk yangiliklar juda tez tarqalib, ko'plab foydalanuvchilarga ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa jamiyatda axborotga bo'lgan ishonchning pasayishiga va noto'g'ri fikrlarning shakllanishiga olib keladi. Yolg'on axborotning asosiy salbiy jihati shundaki, u odamlarning fikrlashiga bevosita ta'sir qilib, noto'g'ri qarorlar qabul qilinishiga sabab bo'lishi mumkin. Shuningdek, u ijtimoiy beqarorlikni kuchaytiradi, vahima va ishonchsizlik muhitini yuzaga keltiradi. Bu holat jamiyatning barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi. Ayniqsa, yoshlar bu muammoga ko'proq duch keladi, chunki ular internetdan eng faol foydalanuvchi qatlamdir. Shu sababli ularda axborotni tekshirish va tanqidiy fikrlash ko'nikmasini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, yolg'on axborotga qarshi kurashish har bir foydalanuvchining mas'uliyatini talab qiladi. Axborot savodxonligini oshirish, ishonchli manbalardan foydalanish va media madaniyatni rivojlantirish orqali sog'lom axborot muhitini shakllantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. Toshkent: "O'zbekiston", 2021.
2. O'zbekiston Respublikasi. *Axborotlashtirish to'g'risida* (Qonun). Toshkent, 2003.

3. O‘zbekiston Respublikasi. *Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida* (Qonun). Toshkent, 2007.
4. Castells M. *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell Publishing, 2010.
5. McQuail D. *Mass Communication Theory*. London: Sage Publications, 2010